

ОБРАЗЪТ НА ЕДИН ВЕК THE IMAGE OF A CENTURY

Клео Протохристова. Литературният двайсети век. Синхронни срезове и диахронни проекции. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2020, 404 с., ISBN 978-619-202-606-6

„Литературният двайсети век. Синхронни срезове и диахронни проекции“ на Клео Протохристова е научно предизвикателство към изкушената литературоведска публика, лично изживявано и дълбоко осмислено, преди да бъде символично финализирано в усиленото време на пребиваване насаме със себе си, наложено от обстоятелствата на 2020 г. Работата по отделните текстове в него с години е надграждала и дооформяла авторска концепция за литературния профил на миналото столетие в Западна Европа, с акцент върху англоезичната и немскоезичната художествена продукция – предимно проза и драматургия. Авторката е безспорен авторитет в българските научни среди в необятната област на „Античната и западноевропейската литература“, чиито изследвания¹ са повлияли върху работата на редица литературоведи.

С обема си от 404 страници тази книга може да въведе в заблуждение читателя, че дисциплинирано, академично и тезисно (напълно в професионалния стила на Клео Протохристова) ще ни представи нейната гледна точка към набелязания отрязък от време. Още повече, че предисловието задава траектория за четенето ѝ като плод на дългогодишна преподавателска работа и опит за структуриране на един измамно близък, подвеждащо познат и разностранно обобщаван период от културната история на континента. В текста обаче има и нещо друго, защото необозримата фактология, методологически подплатена и теоретично премислена, е изплела мрежата на един ярко индивидуален и дискретно артистичен прочит на отминалото време.

Първата част на изследването, очертаваща теоретичните параметри и географския диапазон на начинанието, ни припомня защо Протохристова е първопроходникът на понятието „литературна година“ у нас през презумпцията за рационализиране на „литературния XX век като достатъчно определена даденост“ (7). Уводният текст синтезира есенцията на авторския синхронен подход към избраните за анализ участъци на творческо изригване (обяснява изграждането на синхронни серии от творби на трудно съпоставими автори, уговаря времевите и литературноисторическите опори на текста, очертава социалния и политическия контекст) и задава перспективите на диахронните им проекции от културна значимост. „Литературният двайсети век в перспектива-

¹ Протохристова е автор на книгите *Несъвършени изречения* (1990), *Благозвучието на дисонанса. Опити върху междутекстовостта* (1991, 1996), *През огледалото в загадката. Литературни и метадискурсивни аспекти на огледалната метафора* (1996), *Западноевропейска литература. Съпоставителни наблюдения, тезиси, идеи* (2000, 2003, 2008), *Огледалото – литературни, метадискурсивни и културно съпоставителни траектории* (2004), *Записки от преддверието. Теория и практики на заглавието* (2014), *Теми с вариации. Литературнотематични етюди* (2016) и на многобройни научни студии и статии.

та на неговите литературни години“ ударно представя отчетените интервали на съгъстване и разтърсване на артистичните практики – 1911/14-та, 1922/25-та, 1953/54-та, като предварително уговаря и методологическите препятствия пред синхронния анализ.

Втора част предлага контекстуални и интерконтекстуални прочити на емблематични произведения, като „Соната на призраците“, „Доктор Фаустус“, „Вълшебната планина“, „Метаморфозата“, „Името на розата“, „Игра на стъклени перли“ и др., от една страна, средно четени със съответни по важност творби, от друга, в предизвикателни съпоставки с изненадващи заглавия, например „Мечо Пух“ и „Фиеста“. В този сърцевинен отрязък от книгата са концентрирани и повечето предизвикателства на изследователката към себе си и към читателя, които подмамващо квалифицира като „неуместна екстравагантност“ (148) или като „недостатъчно достоен обект за самостоятелно задълбочено изследване“ (189), за да разгърне след това с подобаващата убедителност и специфичното красноречие на завидния интелект, откриващ нещо, останало до този момент незабелязано от другите – „недовидени специфики и закономерности“ (264). Тук през призмата на римейка са анализирани и текстове с достатъчно времево отстояние, като „Мандарините“ на Симон дьо Бовоар и „Самураите“ на Юлия Кръстева или „Мисис Далауей“ на Виржиния Улф и „Часовете“ на Майкъл Кънингам, за да се очертаят диахронните импликации на направените преди това синхронни наблюдения.

В последната част са тематизирани „Културни универсалии и конвенции“ на столетието като плажа, джаз и рок музиката, календара; преосмислени в проекта на модернизма са влиянията на античното наследство (особено на Овидий) и вариантите на литературния перипатетизъм от Просвещението до Валзер и Зебалд. И не на последно място след „експанзията на календара“ и емблематизирането на плажа са представени интердисциплинарни изследвания върху литература, джаз и рок музика. Протохристовата съпоставя произведения на различни изкуства и в преходните текстове, но там сякаш доминират паралели между литературни и кинотворби, докато краят на „Литературният двайсети век“ е огласен от музиката. През цялата книга (от „Сонатата на призраците...“ през „Музикалният екстаз на Грегор Замза...“ и „Литература и джаз...“ до „Рок музиката като литература...“) сякаш преминава музикална нишка, съшиваща синхронните парчета на културния облик (диахронната сглобеност) на разпокъсания двадесети век и очертаваща характерната за периода артистична синергия между различните изкуства.

Книгата на Клео Протохристовата оставя читателя задъхан от смайващия обем от емпирия и необятния обхват на проблематика, рационализирани благодарение на синхронни срезове в конкретни литературни моменти на ХХ век; и всичко това предхождано от дългогодишно и задълбочено проучване на полето, довело до системна представа за цялостния диахронен процес. Иначе казано, авторката успява да избере, сглоби и аргументира литературните и звуковите „парчета“ на пъзела на едно противоречиво столетие, за да пресъздаде индивидуална, автономна и легитимна картина на неговия културен образ.

Соня Александрова*